

LERNET-HOLENIA.

Irta: *Hamvas Béla.*

MÁR JÓ néhány éve, hogy a volt Osztrák-magyar monarchia divatba jött. Nemcsak, mint mozitárgy, olyan érzékeny, vagy mulattató történet, ahol rettenetes pléhgalléros tábornokok állanak szemben snájdig fiatal hadnagyokkal, grófkisasszonyok kalandokba sodródnak, felvonul néhány főherceg, masamód, esetleg maga az uralkodó, operabál, konfliskocsis, Prater, — a végén, akik összetartoznak, természetesen egymásé lesznek és azt az illúziót keltik, hogy: milyen boldog is volt az emberiség a háború előtt itt Középeurópában! Éppen olyan boldog, mint amilyen boldogtalan ma. A monarchia, mint a «régi jó idő» megtestesítése nemcsak a középeurópai közönségnél jött divatba, hanem egész Európában, sőt Amerikában is. És maga a szellem lett divatossá. A tábornok, hadnagy, grófkisasszony és főherceg szereplése csak a legprimitívebb megnyilatkozás: a hadsereg, a császár-levegőjű Bécs, a konzervatív arisztokrata úr és hölgy, a kedélyes polgár, — az örökké visszatérő, de a legegyszerűbb motívum. A szellemet kapták fel világszerte, azt az édeskés, érzelmes, lágy, nem sokat mondó, de megnyugtató bécsisiséget, ami egy Stefan Zweig műveiben is megnyilatkozik, amit lehell egy bécsi keringő, operett, a Lehár-muzsika. Mi ez a bécsiesség elsősorban? A helyből kinövő és közvetlenül fakadó világérzés. Ennek az érzésnek két fősajátsága van, az, hogy: mindig kedélyes és mélyen erotikus. Még olyan költő műveit is, mint amilyen Hofmannsthal volt, teljessen átítatta ez a bécsi kedély és erotika. A legjelentékenyebb osztrák író: Arthur Schnitzler nem is más, csak ez a két vonás. A császári Bécsben képzelhető csak el Freud erotikus pszichológiájával, vagy Weininger, aki egyszerűen az egész emberi életet erotikus szempontból akarta megmagyarázni. Peter Altenberg éppen úgy csak bécsi lehetett, mint Hermann Bahr. Ha valaki azt mondja, hogy: a császári Ausztria, — azonnal azt érzi, amit az írók, költők, muzsikusok megalkottak: ezt az édeskés, kedélyes, erotikától fülledt levegőt, amely nem ismer mélységet s így tragikumot s távol áll a riasztó szépségektől, soha nem problematikus, nem nehéz. A bécsi szellem könnyű és melodikus, mint a Strauss-valcer, úgy folyik, mint a Schnitzler-novella, még komolyabb részleteiben is mindig érezni, hogy nem lehet rossz vége. Nincs is soha. Mintha az emberek Bécsben sohasem lettek volna igazán szomorúak, csak úgy néha ellágyulásból sírtak volna egy kicsit, de aztán minden rendbejött. — Ez az Ausztria, amely ma divatba jött. Az édeskés erotikát, a melodikus, könnyű, szentimentális, komplikációk nélkül való, lágyan émelyítő hangulatot kedvelték meg azok, akik felkapták a császári Bécsset és örökre letűnt világát.

Alexander Lernet-Holenia elbeszélő műveit az tette híressé, hogy ezek kivétel nélkül mind a régi Ausztria szellemének kifejezői. Ugyanaz a könnyűség, kifogástalan forma, egyszerűség, a problémák könnyed tálalása, ugyanaz a kedély, amely a bécsi írásművészetet mindig jellemezte. Lernet-Holenia jól ír, veszedelmesen jól. Csaknem olyan jól, mint egy dillettáns, vagyis olyasvalaki, akinek az írás nem életfeladat, sors, kényszer, végzet, hanem, akinek sport, narkózis, vagy bravúr. Könnyen ír, simán, egyszerűen, magával raga-

dóan. És ugyanaz az édeskés erotika, ami Zweignél, Schnitzlernél, vagy Freudnél. Minden együtt van, ami a gyors és biztos sikert hozza.

Egyik legtöbbit olvasott könyvének meséje az, hogy egy bécsi soffór a pályaudvarról a szállóba visz egy amerikait. Mikor az autó ajtaját kinyitja, észreveszi, hogy utasa halott. Attól fél, hogy a gyilkosságot ráfogják, eleinte eszeveszetteen kering autójával a városban, aztán az amerikait, Jack Mortimert, a Dunába dobja, ő maga beöltözik Mortimernek és a szállóba megy. Itt kezdődik a bonyodalom, amelybe háromszoros szerelmi történetet kapcsolódik. Végül is kiderül, hogy Mortimer gangster volt és egy másik gangster lőtte le az ablakon keresztül. Mindenki megnyugszik és az egymáshoz tartozó urak hölgyekkel elvonulnak. Nincs szükség itt kritikára. Az ilyen könyvet az ember nem győzi elég hamar elolvasni, mert néha megesik, hogy mire a végére ér, már el is avult és azzal örökre vége.

Az író elbeszélés-receptje szolid és tisztességes. Van meséje, amely édekes; vannak alakjai, akik szimpatikusak; van jól folyó stílusa, ami az olvasást zavartalanná teszi; van környezet, amit jól ismer (Bécs); van érzéke az arányhoz, ami izlésről tanuskodik; van fantáziája s ezért leköt; a fődolog mindig a szerelem s ezért mindenkit érdekel, különösen az olvasóközönség többségét, az ifjúságot és az idős hölgyeket. Mindazt, ami a művet nehezé tenné, elhagyja: nem elemez, mert ez unalmas; nem kalandozik el, mert ez az érdekesség rovására megy; nem keres kifejezést, mert ezt a közönség nem szereti; nem ír rendkívüli emberekről, mert nem rendkívüli embereknek ír. Így készült valamennyi könyve: «Ljuba's Zobel», «Ich war Jack Mortimer», «Abenteuer eines jungen Herren in Polen» és végül a legújabb: «Die Standarte».

A «Standarte» az a könyve, amely néhány hét alatt egész Európa egyik legolvasottabb regénye lett. A hős egy ifjú arisztokrata zászlós, aki a világháborúban sebesülése után könnyű szolgálatra beosztva Belgrádba kerül s itt megérkezése estéjén a főhercegnő páholyában levő fiatal hölgyet megszereti, azonnal megismerkedik vele, mire botrány támad és a zászlóst elvezénylik. Ezrede azonban Karánsebesen van s onnan éjszaka újra belovagol Belgrádba. A következő napon — a történet ideje 1918 október vége és november eleje — azonban az ezred legénysége megtagadja az engedelmességet, a francia ágyúk dörgése már hallatszik és a hadseregpáncsnokság szöki. Még egyszer találkozhatna kedvesével, de nem hagyja el helyét, mert ő az ezred zászlótartója. A lobogó pedig mindennél előbbrevaló. Másnap este már az angol lovasság elfoglalja Belgrádot közvetlenül azután, hogy a fiatal zászlós a Konak udvarán találkozik kedvesével. Menekülnek a szerb királyi vár pincéin és földalatti alagútjain, éjszaka, át a Dunán. Az 1918-iki összeomlás Pancsován éri, hat napig utazik Magyarországon keresztül, amíg elér Bécsbe, elég jókor ahhoz, hogy olvashassa a császár kiáltványát: «A hatalmat átadom». Magával hozta a zászlót és hiába, — nincs, akinek átadja, a császárság megszűnt.

A regény sikerének titka tulajdonképpen ugyanaz, ami előbbi regényeie volt. Fantázia, romantika, könnyű stílus, érdekesség, jól ismert alakok (a tábornok, a főhercegnő, a pléhgallér és a fiatal zászlós ellentéte, a grófkisasszony, aki a jelen esetben az iparmágnás leánya helyettesít, a k. u. k. hadsereg) és mindenekfölött a kedély és az erotika. Sőt a szerelemnek valami lovagi heroizmusa. Hamisítatlanul bécsies.

A regényben azonban teljesen kifejezésre jut valami, ami a többi művekben csak úgy lappang, mint a többi írói mesterség-kellék. Itt látni meg, hogy

ez az egy, — és csakis ez az egyetlenegy nem kellék. Az író tulajdonsága, emberi jelleméhez tartozik, ez a kiválósága, ez az : erénye. A «Jack Mortimer» soffőrjében is megvan, a «Neues Atlantis» elbeszéléskötetének minden darabja erről szól, a Lengyelországot járó ifjút is ez emeli ki a többi ember közül. Ez a valami a lovagiasság egy neme. Valami, aminek inkább a női nemre van hatással, mint a férfiakra. A Lengyelországban járó fiatalember, Sponer, a soffőr, az indiánok, a tatárok, akik az elbeszéléskötetben szerepelnek, ilyen osztrák arisztokrata katonatiszti familiából származó snájdig emberek. Jellemük végeredményben összetett: van bennük könnyüvérvőség, léhaság, felületesség, de ez nem zárja ki azt, hogy a pillanat és a hatás kedvéért ne legyenek önfeláldozók, ne tartsanak ki kötelességük mellett, ne legyen bennük valamilyen hűség, ne legyenek hallatlan büszkéek uniformisukra, ne engedelmeskedjenek vakon feljebbvalóiknak. Jó modor, egyenes beszéd, biztos mozgás, keverve kardcsörtető göggel, korlátlan kéjvággyal, primitív becsület keverve gyermekes szellemi önállótlanysággal — szóval Menis zászlós, a hős, Lernet-Holenia életfilozófiája: a snájdik osztrák katonatiszt. Az életfilozófia nem kell, hogy elmélet legyen — lehet közvetlenül a jellemből fakadó életgyakorlat, lehet tradíció is. Ebben az esetben az: egész életstílus, emberideál, teljes morál, világszemlélet. A nagy élet, ahogy ezt a bécsi tiszt átéli. Nagy érték ez? Semmiképpen. Az osztrák császári katonatiszt az emberiségnek nem lényegesebb alakja, mint a bolgár rózsakertész, a kínai gyaloghintókuli, a sanfranciscoi konzervgyármunkás, vagy a délamerikai teaszedő. Nem örök emberi erőfeszítés az, ami ezt a hivatást állandóan és örökre megteremtette. De bizonyos, hogy amíg ez az embertípus élt, addig nem volt író, aki ilyen kitűnően megfogta. Lernet-Holenia bizonyos tekintetben maradandó emléket állított a k. u. k. katonatisztnek.

SZEPTEMBERI SZIVÁRVÁNY.

Forog égő kereke,
szép színes kereke.
Most gördült fel az égre,
a nyár utolsó fénye.
Eltűnik és előjön
a hamuszín felhőkön.
S mint a hangra a visszhang,
fölötte egymásik van.
Most a felhőkben kutat,
keresi a másikat.
Honnan jönnek e színek,
e szép csillogó színek?
Az alma innen piros?
Innen lesz sárga a rozs?
Hát a szilva innen kék?
Innen zöldek a cinkék?
A Nap az édesapja,

égre ő rajzolgatja.
Az ő szíve jó, szelíd,
ő éteti színeit.
Bárcsak egy percre enyém
lenne ez a messze fény!
Nem lennék többé beteg,
meggyógyítná lelkemet,
belátnék a sírokba,
a porladó csontokba,
a halált másképp látnám,
ez lenne esti lámpám...
Égő kereke forog,
színe, tánca egyre fogy,
a felhőkön már lohad
s hozza az éj a Holdat.
Nincsen már csak egy ága,
belehajlik a fádba.